

УДК 94"1941/1943"

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-1-2>**Лідія БІЛІЧЕНКО,**

orcid.org/0000-0001-5547-9248

аспірантка кафедри історії

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

(Миколаїв, Україна) bilichenko.lidia@gmail.com

ПІВНІЧНОАФРИКАНСЬКА КАМПАНІЯ «АФРИКАНСЬКОГО КОРПУСУ» ФЕЛЬДМАРШАЛА Е. РОММЕЛЯ НА СТОРІНКАХ ОКУПАЦІЙНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ РОКІВ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті досліджується висвітлення на шпальтах окупаційних вітчизняних періодичних видань періоду Другої світової війни «Африканського корпусу» - добірних моторизованих частин німецької армії, котрі здійснювали військові операції в Північній Африці протягом 1941-1943 рр. «Африканський корпус» під командуванням Е. Роммеля, який отримав прізвисько «Лис пустелі», висадився в Триполі у лютому 1941 р., викликавши замішання у штабах союзників. Дії «Африканського корпусу» в найскладніших умовах мали феноменальний характер. Військові історики зазвичай сходяться в тому, що якби Роммель в 1941 р. мав три додаткові танкові дивізії, які він вимагав у А. Гітлера і Верховного головнокомандування збройними силами Німеччини, він би досяг Каїра і Суецького каналу вже до початку 1942 р. Союзні війська в Північній Африці були врятовані від розгрому лише завдяки поглиненості А. Гітлера основними наступальними операціями проти СРСР та нездатністю фюрера сприймати Африканську кампанію всерйоз. Як наслідок, «Африканський корпус» був щент розгромлений у травні 1943 р.

Саме з перших перемог німецьких військових частин у Північній Африці про «Африканський корпус» і про самого генерал-фельдмаршала Е. Роммеля почали активно писати окупаційні періодичні видання, які друкувалися на території окупованої нацистами України. Зокрема, преса зображала Е. Роммеля як геніального військового стратега та талановитого полководця, а солдат «Африканського корпусу» дисциплінованими вояками, яким доводилося виживати при екстремально високих денних температурах та дуже холодних ночах. Періодичні видання друкували біографічні відомості про Е. Роммеля, його життєвий та військовий шлях та бойові заслуги. Також, газети того часу, акцентувала увагу на хід воєнних дій в Північній Африці, надавали цінну інформацію про втрати британських військ у битві за Тобрук, робили короткий огляд іноземної преси (зокрема британської та американської) та публікували аналітичні статті стосовно причин, які спонукали Третій Рейх до початку воєнних дій у Північній Африці та чому Північноафриканська кампанія вплинула на подальший хід Другої світової війни.

Ключові слова: «Африканський корпус», Е. Роммель, Північна Африка, Друга світова війна, окупаційна преса.

Lidiia BILICHENKO,

orcid.org/0000-0001-5547-9248

Graduate student of the Department of History

Petro Mohyla Black Sea National University

(Mykolaiv, Ukraine) bilichenko.lidia@gmail.com

THE NORTH AFRICAN CAMPAIGN OF THE "AFRICAN CORPS" OF FIELD MARSHAL E. ROMMEL ON THE PAGES OF THE OCCUPATION PERIODICALS OF THE YEARS OF THE SECOND WORLD WAR

The article examines the coverage in the columns of occupation domestic periodicals during the Second World War of the "African Corps" - selected motorized units of the German army, which carried out military operations in North Africa during 1941-1943. The "African Corps" under the command of E. Rommel, who earned the nickname "Desert Fox", landed in Tripoli in February 1941, causing confusion in the allied headquarters. The actions of the "African Corps" in the most difficult conditions were phenomenal. Military historians usually agree that if Rommel in 1941 had the three additional panzer divisions that he demanded from A. Hitler and the High Command of the German Armed Forces, he would have reached Cairo and the Suez Canal by the beginning of 1942. Allied troops in North Africa were saved from defeat only due to A. Hitler's preoccupation with the main offensive operations against the USSR and the Führer's inability to take the African campaign seriously. As a result, the "African Corps" was completely defeated in May 1943.

It was from the first victories of the German military units in North Africa that the occupation periodicals, which were printed in the territory of Ukraine occupied by the Nazis, began to actively write about the "African Corps" and Field Marshal E. Rommel himself. In particular, the press depicted E. Rommel as a brilliant military strategist and a talented commander, and the soldiers of the "African Corps" as disciplined soldiers who had to survive in extremely high daytime

temperatures and very cold nights. Periodicals published biographical information about E. Rommel, his life and military path and combat merits. Also, the newspapers of that time focused on the course of military operations in North Africa, provided valuable information about the losses of British troops in the battle for Tobruk, made a brief review of the foreign press (in particular, British and American) and published analytical articles about the reasons that prompted the Third Reich before the start of hostilities in North Africa and why the North African campaign influenced the further course of World War II.

Key words: "African Corps", E. Rommel, North Africa, World War II, occupation press.

Постановка проблеми. Битва за Північну Африку була своєрідною «гонкою» для провідних країн та імперій світу, першість в якій означала контроль над Суецьким каналом, доступ до нафтових родовищ Середнього Сходу та сировинних матеріалів з Азії. Нафта внаслідок інтенсивної механізації воюючих армій перетворилася на стратегічний ресурс. Велика Британія, перша у світі країна, яка створила повністю механізовані війська, перебувала у великій залежності від середньосхідної нафти. Суецький канал став для британців ключем до їхніх заморських колоній: частиною життєво важливого шляху через Середземне море. Таким чином, Північноафриканська кампанія та військово-морські операції на Середземномор'ї були гранично взаємопов'язані.

11 червня 1940 р. фашистський диктатор Італії Б. Муссоліні оголосив війну Великій Британії та Франції. Прагнучи розширити свою африканську імперію, 13 вересня італійці вторглися до Єгипту зі своєї колонії Лівії.

А. Гітлер зрозумів, що йому як союзнику Б. Муссоліні доведеться підтримати італійців, і 11 лютого 1941 р. «Африканський корпус» генерал-майора Е. Роммеля висадився у Тріполі. Не дивлячись на те, що раніше британці здобули кілька вражаючих перемог над італійцями, проте у подальшому німці виявилися набагато міцнішими.

Протягом майже двох років «Африканський корпус» генерал-фельдмаршала Е. Роммеля бився в Північній Африці з британськими, а потім і американськими військами, які перевершували його за чисельністю. Талановитий полководець, «лис пустелі», як називали його самі британці, зумів то наступаючи, то вимотуючи супротивника в оборонних боях, крок за кроком дійти від Лівії майже до самої дельти Нілу.

Варто також відзначити, що немає більш зухвалої згадки про Другу світову війну, ніж «Африканський корпус». Назва викликає в уяві унікальний театр бойових дій – порожню територію, де армії могли вільно блукати, звільнені від міст і пагорбів, вузьких місць та блокуючих позицій, і особливо від мирних жителів. Це вимагає майже абсолютної мобільності війни, в якій танки могли б діяти майже так само, як кораблі в морі, плаваючи там, де вони хотіли, вирушаючи в сміливі

плавання на сотні миль у глибоку пустелю. Нарешті, при згадці про «Африканський корпус» у більшості обізнаних людей вимальовується образ сміливого героя, в даному випадку генерал-фельдмаршала Е. Роммеля – шляхетного полководця та командира старого загартування, який ненавидів А. Гітлера і не підтримував нацистську ідеологію. Завдяки Е. Роммелю та його «Африканського корпусу» нам вдається розглядати війну в пустелі як боротьбу з морально гідними супротивниками. Так, це була війна, але майже унікальна у Другій світовій війні «війна без ненависті», де кожен з воюючих сторін шляхетно ставився один до одного. У цьому контексті, варто також згадати наказ Е. Роммеля в якому він наголосив на гуманному відношенні до військовополонених та розпорядився аби полонені британські солдати їли з одного котла разом з німецькими солдатами.

Однак, пустеля навряд чи була раєм краси чи романтики. Це був біль, і боротьба в ній була жахом для обох сторін. Пустеля не дозволяла відповідним танковим з'єднанням вільно переміщатися, а натомість непереборно приковувала їх до ліній постачання, і один-єдиний вийшовший з ладу конвой постачання або ж втрачена колона вантажівок могли зупинити весь наступ. Всупереч ймовірній мобільності війни в пустелі, обидві сторони проводили набагато більше часу на статичних оборонних позиціях, часто досить складних, ніж танкові атаки.

Проте, основні бої все ж таки велися на Східному фронті Другої світової війни, де точилися запеклі та жорстокі битви і де вже не було місця лицарству і милосердного ставлення до свого ворога. Україна, яка була окупована німецько-румунськими військами стала одним з основних театрів воєнних дій. Логічно припустити, що війні на території далекої Африки періодичні видання на теренах окупованих українських землях майже не приділяли уваги. Однак, це хибна думка. У цілях пропаганди та з метою зомбування місцевого населення нацистська пропаганда активно друкувала у пресі повідомлення про хід воєнних дій Північноафриканської кампанії Третього Рейху.

Аналіз досліджень. У сучасній українській історіографії тема «Африканського корпусу» та

постаті генерал-фельдмаршала Е. Роммеля майже не досліджена і не має узагальнюючих робіт з даної тематики. Існує лише дві наукові праці сучасних українських дослідників А. Падалко та Д. Беркуци у яких розглядається роль та значення у Другій світовій війні воєнних дій у Північній Африці, а також аналізується причина поразки генерал-фельдмаршала Е. Роммеля.

Мета статті – аналіз Північноафриканської кампанії «Африканського корпусу» генерал-фельдмаршала Е. Роммеля за матеріалами окупаційної преси.

Виклад основного матеріалу. 11 червня 1940 р. фашистський диктатор Італії Б. Муссоліні оголосив війну Великій Британії та Франції. Прагнучи розширити свою африканську імперію, 13 вересня італійці вторглися до Єгипту зі своєї колонії Лівії.

А. Гітлер зрозумів, що йому як союзнику Б. Муссоліні доведеться підтримати італійців, і 11 лютого 1941 р. «Африканський корпус» генерал-майора Е. Роммеля висадився у Тріполі. Не дивлячись на те, що раніше британці здобули кілька вражаючих перемог над італійцями, проте у подальшому німці виявилися набагато міцнішими.

Логістика була ключовим чинником у війні у пустелі. Протягом усієї кампанії обидві сторони виявляли, що чим далі вони просувалися, тим важче було забезпечувати постачання своїх сил. Обидва страждали від нестачі палива у вирішальні моменти. Швидке просування часто супроводжувалося так само і швидким відступом. Пересічена місцевість та постійне забруднення двигунів піском призводили до поломки техніки.

Військам доводилося виживати при екстремально високих денних температурах та дуже холодних ночах. Новоприбулі чоловіки зазвичай проводили час, акліматизуючись у дельті Нілу, перш ніж вирушити до пустелі. Хвороби також далися взнаки на військах, яких постійно драгували мільйони мух, залучених їжею, людськими екскрементами та трупами. Щоб вирішити ці проблеми, комбатанти намагалися утримувати свої ділянки пустелі у чистоті.

24 березня 1941 р. Е. Роммель атакував, відривавши третю британську бронетанкову бригаду. Сили А. Уейвелла вже були ослаблені перекиданням військ до Греції та Східної Африки. До 13 квітня британці були змушені повернутися до єгипетського кордону, залишивши 9-у австралійську дивізію, осаджену у Тобруці. Вони вистояли, але після того, як дві спроби звільнити Тобрук зазнали невдачі, А. Уейвелл був замінений на

посаді головнокомандувача на Близькому Сході генералом сером К. Окінлеком.

У січні 1942 р. Е. Роммель знову атакував та зміг просунути за межі Бенгазі (The struggle for North Africa, 1940-43). Саме з перших перемог Е. Роммеля та «Африканського корпусу» про Роммеля почали активно писати окупаційні періодичні видання, які друкувалися на території окупованої нацистами України. Зокрема газета «Нова Україна» надала коротку біографічну довідку про Е. Роммеля, про його кар'єрний шлях та військові заслуги: «„Там, де Роммель, там перед” так було ще під час першої світової війни у якій молодий обер-лейтенант дістав за свої сміливі бойові заслуги орден Пур ля Меріі. Сьогодні цей бойовий клич поширився під палючим африканським сонцем у німецькому африканському корпусі. Генерал Е. Роммель належить до тих німецьких полководців, які завдяки своїй відвазі і надхненним поривом завоювали серця вояків і вітчизни. Випромінна сила його волі до перемоги, робить війська під його майстерним керівництвом здатними до подвигів і завжди сповнює противника страхом. Син Вюртемберзького ремісника з Швабських Альп, з Гайденайму, він народився 1891 р. і молодим багато подорожував по німецьких областях, щоб вивчити свою вітчизну. В Данцігу він навчався у військовій школі, а у Вайнгартені уперше став перед фронтом як лейтенант 124 Вюртемберзького піхотного полку.

Відразу ж після початку світової війни Е. Роммель перший з молодих офіцерів свого полку був відзначений Залізним Хрестом 1 ступеня. Багато полів світової війни з боєм пройшов Е. Роммель. Він знав Аргонні і Карпати, і зміцнив на верхів'ї гір біля Ізонцо славу своїх відважних гірських стрільців, які під його захоплюючим керівництвом досягли успіхів воєнно-історичної ваги. В післявоєнний час він належав до складу піхотної школи в Дрездені. У військовій школі в Потсдамі він розкривав лейтенантам таємниці боїв і як офіцер зв'язку Збройних Сил при державному керівникові молоді тримав свою руку на живому пульсі молодого покоління. В Судетській області і в Польщі генерал-майор Е. Роммель був командантом Головної Кватири Фюрера, але вже у Франції він проривається на чолі своєї дивізії через лінію Мажіно і вбиває панцерний кулак далеко вглиб французької землі щоб повністю розбити дві ворожі дивізії. Лицарський Хрест із рук Фюрера генерал Е. Роммель прийняв як подяку і похвалу за свої перемоги» (Генерал Ервін Роммель, 1942: 2).

Газета ж «Український голос» акцентувала увагу на хід воєнних дій в Північній Африці:

«Тепер увесь світ чи хоче чи не хоче, а мусить дивитися на німецького генерала, що в розлогих пустелях Кіренаїки дає англійцям доброго прочухана. Коли 20 листопада війська Британської імперії, після п'ятимісячних приготувань, перейшли у наступ проти німецько-італійської армії, щоб остаточно викинути її з Північної Африки і переможно маршувати до кордонів Туніса, тоді у Лондоні вважали, що вже настав вирішальний поворотний пункт у розвитку воєнних подій.

Генерал Е. Роммель не перелякався, як хотілося б англійцям, а холонокровно розміркував, як йому витягти з британських кліщів свої дивізії, а значно сильніші британські сили зручними маневрами ввігнати у німецько-італійські кліщі. Розвиваючи свій тактичний хист, генерал Е. Роммель намагався переконати світ, що він більший мистець у стратегії, ніж генерал К. Окінлек. Йому швидко пощастило звести нанівець англійські плани і так спантеличити англійців, що вони втратили з очей туніський кордон як кінцеву мету свого походу. Успіхи британців, яких вони досягали, поскільки їм Е. Роммель це дозволяв, не принесли їм утіхи. Навпаки, незабаром їм довелося переконатися, що вони вже більш не спроможні, так як це бувало раніше, відбивати несподівані удари. Е. Роммель, організувавши необхідні підкріплення, несподівано вдарив по британцям з таким розгоном, що прогнав їх знову на 200 кілометрів на схід, а при цьому здобув 250 панцерних автомашин, більш як сто гармат і великі запаси бензину. Ворогам не зіставалося нічого іншого, як з подивом згадувати про генерала Е. Роммеля. А генерала К. Окінлека його земляки суворо критикували» (Генерал-полковник Роммель, 1942: 2).

З початку лютого до кінця травня 1942 р. Е. Роммель був зупинений сильно замінованою британською оборонною лінією, яка проходила від Газали на півночі до Бір-Хахейма на півдні. Наприкінці травня 1942 р. німці почали новий наступ і після двотижневих важких боїв захопили Тобрук і відкинули британців назад до Єгипту. За вдалий військовий прорив 22 червня 1942 р. Е. Роммелю було присвоєно звання генерал-фельдмаршала (The struggle for North Africa, 1940-43). В «Одесской газете» з'являється замітка про складність ведення воєнної кампанії у Північній Африці через природньо-кліматичні умови пустелі і що німецькі військові роблять неможливе аби просуватися далі і здобувати перемоги: «Висвітленню питань боротьби на північно-африканському театрі військових дій приділяється, як правило, другорядне місце. Не тут вирішиться результат війни. Проте цей театр військових дій викликає інтерес

як своїм бурхливим і мінливим характером подій, так і цілком своєрідними умовами операцій. Місцевість там є суцільною безводною пустелею, в якій при найменшому вітрі виникають піщані бурі. Пісок проникає в усі щілини машини, в ніс, очі та вуха людини, прилипає до вологої шкіри; проста подряпина загрожує зараженням крові. Вода для людей і машин доставляється автоцистернами з прибережних колодязів, причому часто-густо «водний пайок» ледве дорівнює одному літру на людину... Навколо не прохідний пісок. Піщані дюни досягають висоти 300 метрів. Машини вязнуть у піску. Відстань між оазами досягає 800 кілометрів; дороги дуже нечисленні. Найважчий період року триває з березня до жовтня; у цей час спека сягає 55–60°, дме південно-східний вітер, що супроводжується піщаними смерчами. Боротьба за таких умов потребує насамперед спеціально підготовлених людей. Англійці використовують на цьому фронті головним чином війська єгипетські, індійські, південно-африканські та з Родезії» (Война в пустynie, 1942: 2).

Британська та американська преса буквально взірвалася від наступу Е. Роммеля. В опублікованій статті у газеті «Последние новости» дається короткий огляд про що говорила іноземна преса в ті складні для їхніх держав місяці: «У Північній Африці блискавичним наступом генерала Е. Роммеля нанесений новий, вирішальний удар по англійським позиціям у середньоземноморському басейні. У зв'язку з цим цікаво прослідкувати, як англо-американська інформаційна служба показала в своїх повідомленнях справжній розвиток подій у Північній Африці. Як відомо, німецько-італійський наступ розпочався 26 травня. В цей же день У. Черчілль, впевнений у перемозі, заявив: «Це те, чого ми прагнемо». Агентство «Рейтер» вторило йому: «Воєнна колонна держав Осі, підтримувана літаками Штука, почала свій похід на Схід. Це може стати початком очікуваного наступу генерала Е. Роммеля». 30 травня англійське радіо повідомило: «Німецький наступ приречений на невдачу». 31 травня генерал К. Окінлек звернувся з посланням до 8 армії, в якому закликав її не відставати від ворога, не випускати його зі своїх рук. Наскільки керівні крути Англії були впевнені у своїй перемозі, йдеться в повідомленні «Рейтера» від 11 червня: «Німецький африканський корпус бореться тільки за своє існування».

Але англійці, як ударом грома, були уражені взяттям 11 червня Бір-Гахейма, найважливішої фортеці на півдні англійської оборонної лінії. Тепер і англійці, і американці вимагають визнати

талант Е. Роммеля. В Англії зникає безтурботність. Тривога прослідковується і на сторінках газет. «Таймс» з гіркотою констатує, що «важель терезів схилилася на бік ворога». Без сумніву, цей великий поворот у Лівійській битві прискорив від'їзд У. Черчілля у Вашингтон. 16 червня він вилетів з Лондона в Америку, аби у Білому домі обговорити з Ф. Рузвельтом заходи, необхідні для запобігання катастрофи. Але в Північній Африці продовжується нестримане просування Е. Роммеля. 20 червня генерал Е. Роммель штурмом ваял Тобрук. Тільки тепер англійська преса визнала «серйозну, знищуючу катастрофу британської зброї». Однак, Е. Роммель біля Тобрука не залишився. Швидким маршем він відправився по території Єгипту, захопивши 26 червня Бапуццо, Селлум, Халфайя, 29 червня штурмував Матрук і 1 липня прорвал-останню укріплену позицію англійців в Єгипті Ель-Аламейн (в 140 км від Олександрії)» (Английская катастрофа в отражении прессы, 1942: 3).

Газета «Донецкий вестник» надала інформацію про втрати британських військ у битві за Тобрук: «Понад півтора місяці приховував У. Черчілл від англійського народу, які британські військові частини знищені при втраті англійцями Тобрука. Як повідомляє агентство «Рейтер», військово-міністерство в Лондоні тільки тепер опублікувало назви втрачених частин: 20-а гвардійська моторизована бригада, 32-а танкова бригада, штаб 2-ї південно-африканської дивізії, 4-а південно-африканська піхотна бригада, південно-африканська піхотна бригада, 11 індійська піхотна бригада. Серед усіх цих великих військових з'єднань, які становили гарнізон фортеці, були також батальйон королівського танкового полку і наступні піхотні частини: шотландська гвардія, Ворчестерширський полк, шотландські королівські стрілки, королівська легка піхота, Трансваальський шотландський полк, південно-африканський поліцейський батальйон, кафрські стрілецькі частини та Мархаратський полк легкої піхоти. Крім польової та протитанкової артилерії та королівських саперів, у гарнізоні Тобрука знаходилися середнього калібру зенітні знаряддя та з'єднання берегової артилерії, а також загони прожекторів артилерії, корпус зв'язку, персонал польових лазаретів та службовці поштових установ» (Что Англия потеряла в Тобруке, 1942: 2).

За невдале військово командування, у липні 1942 р. К. Окінлека замінив на посаді Головнокомандувача на Близькому Сході генерал-лейтенант сер Г. Александер. У той же час генерал-лейтенант Б. Монтгомері прийняв командування 8-ю

армією. Наприкінці серпня 1942 р. Е. Роммель доклав останніх зусиль, аби прорватися ще далі, однак, через нестачу палива та боєприпасів, був відбитий у Алам-Хальфі.

У ніч на 24 жовтня 1942 р. під прикриттям 600-гарматного обстрілу 8-а армія атакувала позиції країн Осі. Після десяти днів запеклих боїв міцно захищену німецьку лінію було прорвано.

4 листопада 1942 р. бронетранспортер Б. Монтгомері прорвався, і почалося переслідування переможених німців та італійців. Тобрук і Бенгазі незабаром були відвойовані, а 23 листопада британці повернулися в Ель-Агейла. До березня 1943 р. 8-а армія зайняла Тріполі і перейшла в Туніс.

Тим часом, 8 листопада 1942 р. союзники висадилися у французькій Північній Африці (Марокко та Алжир). Силами вторгнення під кодовою назвою «Операція Смолоскип» командував генерал Д. Ейзенхауер. Союзники просунулися до Тунісу, але німці швидко відреагували та зуміли заблокувати шлях до Тунісу в Кассеріні.

Ейзенхауер був змушений консолідувати свої сили та розвивати свої лінії зв'язку, аби вони могли підтримувати велику атаку разом з 8-ю армією. Це було зроблено, незважаючи на триваючий опір Німеччини, і до 20 березня 1943 р. 8-а армія, яка наступала, з'єдналася з Д. Ейзенхауером.

Тиск на периметр Осі навколо Тунісу посилювався, і 7 травня союзники увійшли у місто. Через п'ять днів 250 000 німецьких та італійських військ капітулювали. Битва за Північну Африку закінчилася (The struggle for North Africa, 1940-43).

Генерал-фельдмаршал Е. Роммель був відізнаний у Берлін. Через те, що генерал-фельдмаршал тримався до останнього патрона та довгий залишався без палива і не дивлячись на це, за таких умов ще декотрий час тримав оборону, був нагороджений найвищою військовою нагородою німецької армії – Дубовим Листям з мечами і діамантами до ордена Залізного Хреста. Як зазначалося в оголошенні: «Наймолодший маршал Рейха заслужив як найвищу військову славу, а й безмежну любов всього німецького народу. Його простий, солдатський одяг, скромність, відсутність прагнення популярності зробили його улюбленим воєначальником Німеччини. Стратегічна діяльність маршала талановита та оригінальна. Його своєрідна манера тримати себе і керувати підлеглими солдатами принесли йому перемоги, які будуть записані в історії битв, як приклади військової віртуозності. Дивовижні його відступи та блискучі атаки збивали з пантелику ворога, який претендував на майстерність у битвах у пустелі. На прикладі уславленого маршала доведено ще

раз, що військовий геній діє з однаковим успіхом незалежно від умов місцевості та клімату. «Африканський корпус» і маршал Роммель зруйнували багато військових традицій та забобон» (Маршал Роммель, 1943: 1).

Однак, німецька та підпорядкована їй окупаційна преса замовчували повний розгром «Африканського корпусу» і охарактеризували це як перший успіх британсько-американських військ та наголосили на тому, що головна мета для німців у Північній Африці була досягнута: «У ході військових дій англо-американці вперше досягли дійсного успіху. Цей успіх крутить їм голову. Союзники, які у минулому успіху майже мали, вже з метою пропаганди розвивають свій успіх. Чим більше англо-американська преса займається питанням успіху в Тунісі, тим менше залишається в пресі місця для висвітлення становища на морі чи англо-американських втрат від німецької протиповітряної оборони. Військове становище на Середземному морі таке: укріплена зона держав Осі в Африці залишена після того, як вона зіграла призначену для неї роль. У ході загального формування військових дій операції держав Осі в Тунісі мали велике значення. Англо-американці свого часу розглядали військові операції в Тунісі, як просту військову прогулянку. Проте вона затягнулася на півроку, внаслідок чого англо-американці зазнали колосальних втрат. Успішні дії африканського корпусу, італійських з'єднань, що знаходяться в Африці, перешкоджали з'єднанню східної та західної груп англо-американських військ. Тому було виграно дорогоцінний час, який використовувався для повного забезпечення узбережжя Середземного моря від можливості вторгнення до Європи. Навіть найкращий боєць не може довго триматися, якщо на нього одночасно нападають 10 супротивників. Італійський і німецький народ стали тепер ще міцнішими, ще рішучішими і впевненішими у своїй перемозі» (Туніс сыграл свою роль, 1943: 2).

У 1943 р. виходить друком стаття майора доктора Емера у якій наголошувалося на важливості війни у Північній Африці та її наслідків для всього перебігу Другої світової війни: «Боротьба в Африці добігла кінця. Цим закінчилася глава війни, розпочата два роки тому. Аджедабія, Бенгазі, Мехілі, Дерна, Тобрук, перевал Халфайл стали поняттями, освітленими блиском подвижництва, випробуваного та безстрашного, як під час переможних наступів, так і завзятого захисту. У тісному союзі німецькі та італійські дивізії чинили опір ворогові протягом двох років. На Сході війна з більшовиками не на життя, а

на смерть, дедалі наполегливішим ставав заклик Москви з вимогою відкриття «Другого фронту». Єдиною відповіддю англійців, а пізніше і американців на цей заклик, стала концентрація сил у Північній Африці. Отже, у поєднанні з успішною боротьбою підводних човнів, німецько-італійські збройні сили перешкодили виникненню «Другого фронту» у Європі, змушуючи ворога концентрувати в Африці велику кількість військ. Цей час було використано для зміцнення всього Атлантичного узбережжя від Кіркеноса до Біскайської затоки та для здійснення інших заходів для захисту континенту. Це є сенсом і успіхом боротьби держав Осі на південному узбережжі Середземного моря» (Майор доктор Эмер, 1943: 2).

Завершуючи аналіз окупаційної преси стосовно бойових дій «Африканського корпусу» у Північній Африці» хочеться висвітлити і подальшу долю його незмінного керівника генерал-фельдмаршала Е. Роммеля. Після поразки «Африканського корпусу» і нетривалого командування військами в Італії, Е. Роммель вирушив до північної Франції, де йому було доручено зміцнити німецьку оборону вздовж узбережжя Ла-Маншу напередодні передбачуваного вторгнення союзників. На відміну від інших німецьких генералів, він виступав за сміливу стратегію контратаки після висадки союзників. Однак, це не допомогло і другий фронт був відкритий 6 червня 1944 р.

До весни 1944 р. Е. Роммель засумнівався у шансах Німеччини на перемогу у війні і критикував керівництво А. Гітлера. Саме в цей період серед вищого офіцерського складу Вермахту активно почалася формуватися антигітлерівська опозиція і підготовка до фізичної ліквідації фюрера. Вважається, що в якийсь момент Е. Роммель розмовляв з генералами, які були залучені до таємної опозиції А. Гітлеру, але більшість істориків припускають, що насправді він, ймовірно, не брав прямої участі у спробі вбивства А. Гітлера 20 липня 1944 р.

Під час битви за Нормандію Е. Роммель був тяжко поранений внаслідок повітряного нападу на його машину британських винищувачів-бомбардувальників 17 липня 1944 р. У серпні він повернувся до Німеччини, аби завершити своє лікування. Дізнавшись про контакти Е. Роммеля з липневими змовниками, А. Гітлер не пробачив своєму колишньому улюбленому генералові таку зраду, однак побоювався влаштовувати привселюдний суд над вже національним героєм Е. Роммелем. Натомість А. Гітлер послав двох есесівців до будинку Е. Роммеля, аби запропонувати йому вибір: покінчити життя самогубством, або

ж постати перед публічним судом (з можливими наслідками для його сім'ї). Е. Роммель обрав самогубство і 14 жовтня 1944 р. наклав на себе руки таблетками ціаніду (Erwin Rommel, 7.01.2022).

У зв'язку зі смертю генерал-фельдмаршала Е. Роммеля, фюрер видав цинічний та брехливий за своїм змістом наказ: «14 жовтня 1944 р. генерал-фельдмаршал Е. Роммель, командувач однієї військової групою на Заході, помер внаслідок тяжких поранень, отриманих ним під час автомобільної катастрофи під час фронтової поїздки. В його особі загинув один із найкращих наших полководців. Ім'я Е. Роммеля стало символом справжньої історичної боротьби німецького народу. Дворічна героїчна боротьба «Африканського корпусу» під його майстерним керівництвом проти переважаючих сил противника знайшла своє визнання у нагородженні Е. Роммеля, як першого солдата німецької армії, Дубовим Вінком з мечами та діамантами до Лицарського Ордену Залізного Хреста. Як командувач однієї військової групи на Заході, він до моменту свого важкого поранення досяг значних успіхів у справі посилення нашої оборони. Німецька армія у гордій жалобі схиляє перед цим великим солдатом державний військовий прапор. Ім'я генерал-фельдмаршала Е. Роммеля увійшло в історію німецького народу» (Приказ Фюрера в зв'язі со смертю генерал-фельдмаршала Роммеля, 1944: 1). За особистим розпорядженням А. Гітлера Е. Роммелю призначено державний похорон як національному герою (Скончался фельдмаршал Роммель, 1944: 1).

Висновки. Таким чином, протягом 1941–1943 рр. тривала Північноафриканська кампанія «Африканського корпусу» Е. Роммеля. З перших перемог німецьких військових частин у Північній Африці про «Африканський корпус» і про самого генерал-фельдмаршала Е. Роммеля почали активно писати окупаційні періодичні видання, які друкувалися на території окупованої нацистами України. Зокрема, преса зображала Е. Роммеля як геніального військового стратега та талановитого полководця, а солдат «Африканського корпусу» дисциплінованими вояками, яким доводилося виживати при екстремально високих денних температурах та дуже холодних ночах. Періодичні видання друкували біографічні відомості про Е. Роммеля, його життєвий та військовий шлях та бойові заслуги. Також, газети того часу, акцентувала увагу на хід воєнних дій в Північній Африці, надавали цінну інформацію про втрати британських військ у битві за Тобрук, робили короткий огляд іноземної преси (зокрема британської та американської) та публікували аналітичні статті стосовно причин, які спонукали Третій Рейх до початку воєнних дій у Північній Африці та чому Північноафриканська кампанія вплинула на подальший хід Другої світової війни.

Однак, варто зауважити, що окупаційні періодичні видання висвітлювали лише перемоги «Африканського корпусу» і замовчували його воєнні поразки, наприклад такі як програна битва за Туніс та повний розгром армії Е. Роммеля, яку преса охарактеризувала як перший успіх британсько-американських військ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Английская катастрофа в отражении прессы. *Последние новости* 1941. № 29 (6 июля). С. 3.
2. Беркуца Д. Поразка військ Роммеля в Африці та її вплив на формування антигітлерівських настроїв. *Цивілізаційні проблеми нової та новітньої історії*. 2020. С. 110-114.
3. Война в пустыне. *Одесская газета*. 1942. № 77 (8 мая). С. 2.
4. Генерал Ервин Роммель. *Нова Україна (Харків)*. 1942. №28 (14 февраля). С. 2.
5. Генерал-полковник Роммель. *Український голос (Проскурів)*. 1942. № 23 (19 марта). С. 2.
6. Майор доктор Эмер. Борьба африканского корпуса. *Заря*. 1943. №40 (23 мая). С. 2.
7. Маршал Роммель. *Молва*. 1943. №135 (18 мая). С. 1.
8. Падалко А. Военні дії в Північній Африці (1940-1943 рр.) та роль і значення в Другій світовій війні. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції "Друга світова війна в історичному вимірі"*. 2010. С. 103-106.
9. Приказ Фюрера в зв'язі со смертю генерал-фельдмаршала Роммеля. *Голос правды*. 1944. №72 (21 октября). С. 1.
10. Скончался фельдмаршал Роммель. *Труд*. 1944. № 42 (22 октября). С. 1.
11. Тунис сыграл свою роль. *Одесская газета*. 1943. № 109 (13 мая). С. 2
12. Что Англия потеряла в Тобруке. *Донецкий вестник*. 1942. № 68 (23 августа). С. 2.
13. Erwin Rommel. 2022. Jan 7. URL: <https://www.history.com/topics/world-war-ii/erwin-rommel> (дата звернення: 19.10.2022)
14. The struggle for North Africa, 1940-43. URL: <https://www.nam.ac.uk/explore/struggle-north-africa-1940-43> (дата звернення: 18.10.2022)

REFERENCES

1. Angliyskaya katastrofa v otrazhenii pressy [English disaster in the reflection of the press]. *Poslednie novosti* 1941. Nr 29 (6 iyulya). p. 3. [in Russian]

2. Berkutsa D. Porazka viisk Rommelia v Afrytsi ta yii vplyv na formuvannia antyhitlerivskykh nastroiv [The defeat of Rommel's troops in Africa and its influence on the formation of anti-Hitler attitudes]. Tsyvilizatsiini problemy novoi ta novitnoi istorii. 2020. pp. 110-114. [in Ukrainian]
3. Voyna v pustyne [Desert War]. Odesskaya gazeta. 1942. Nr 77 (8 maya). S. 2. [in Russian]
4. Heneral Ervin Rommel [General Erwin Rommel]. Nova Ukraina (Kharkiv.) 1942. №28 (14 fevralia). p. 2. [in Ukrainian]
5. Heneral-polkovnyk Rommel [Colonel General Rommel]. Ukrainskyi holos (Proskuriv). 1942. Nr 23 (19 marta). p. 2. [in Ukrainian]
6. Mayor doktor Emer. Borba afrikanskogo korpusa [African Corps fight]. Zarya. 1943. Nr 40 (23 maya). p. 2. [in Russian]
7. Marshal Rommel [Marshal Rommel]. Molva. 1943. Nr 135 (18 maya). p. 1. [in Russian]
8. Padalko A. Voienni dii v Pivnichnii Afrytsi (1940-1943 rr.) ta rol i znachennia v Druhii svitovii viini [Hostilities in North Africa (1940-1943) and their role and significance in World War II]. Materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii "Druha svitova viina v istorychnomu vymiri". 2010. pp. 103-106. [in Ukrainian]
9. Prikaz Fyurera v svyazi so smertyu general-feldmarshala Rommelya [Order of the Führer in connection with the death of Field Marshal Rommel]. Golos pravdyi. 1944. Nr 72 (21 oktyabrya). p. 1. [in Russian]
10. Skonchalsya feldmarshal Rommel [Field Marshal Rommel passed away]. Trud. 1944. Nr 42 (22 oktyabrya). p. 1. [in Russian]
11. Tunis sygral svoyu rol [Tunisia played its part]. Odesskaya gazeta. 1943. Nr 109 (13 maya). p. 2. [in Russian]
12. Chto Angliya poteryala v Tobruke [What England lost in Tobruk]. Donetskiy vestnik. 1942. Nr 68 (23 avgusta). p. 2. [in Russian]